

Bölüm 18

TARİH BOYUNCA KÖLELİK KAVRAMI VE YENİ BİR KÖLELİK MODELİ OLARAK YAPAY ZEKÂ

Benan YÜCEBALKAN¹
Yağmur YURTSEVER²

Giriş

Emek kavramı tarihin büyük bir bölümünde avcılık, toplayıcılık ve yağmacılıktan oluşurken yerleşik tarıma geçiş ve hayvanların ehlileştirilmesiyle birlikte daha üretken hale gelmiş, insanların kullandıklarından fazlasını üretmesiyle toplum şekil değiştirmiştir. Hükmedenler, hükmedilenler, sömürenler, sömürülenler olarak toplumun sınıflara ayrılmasıyla kölelik kavramı ortaya çıkmıştır (Perry, 2002).

Modern filozofların ifadesiyle, “kendinde şey” olup da “kendisi için” var olmayan, “kendi amacı için var olmayan” ve bu nedenle varlığını sürdürmek için bir başkasının amacının “aracı” olan her insan doğası/yapısı gereği özgür değil, köledir. Aristo ise köleyi, “ruhlı bir alet, canlı bir meta” olarak nitelendirmiştir. Aristo’nun sözlerinden de anlaşılacağı üzere, tarih boyunca insanlar köleleri kendilerinden farklı bir varlık, onlara hizmet etmesi için yaratılmış canlılar olarak görmüşlerdir. Kölelik 19. yy.’da Karl Marx tarafından bir “üretim aracı” olarak tanımlanmıştır. Marx, sınıflar arası ayrımın işbölümünden kaynaklı olduğunu savunurken üretim araçlarının, dolayısıyla köleliğin de, bu alandaki etkilerine değinmiştir (Rotman, 2009). Üretim biçimlerinin zaman içerisinde değiştiği dünya ölçeğinde (antik dönemden feodal döneme ve sonrasında kapitalizme bakıldığında) (Bonnassie, 1991), üretim aracı olarak kullanılan köleler ve kölelik olgusu yalnızca biçim değiştirmiştir. Ulusal ve çizgisel tarih sınırlarını aşarak global tarihe bakıldığında (Ennals, 2007), ufak farklılıklar dışında köleliğin kılık değiştirerek hâlâ varlığını koruduğu görülmektedir. Bir insanın diğeri üzerinde mutlak hâkimiyet kurması esası sabit kalmış, ancak çok önemli noktalarda da birtakım değişiklikler yaşanmıştır (Bales, 2002).

Marx’ın, tarihin geriye dönük çalışılmasını, bugünü oluşturan koşulların anlaşılabilmesi için gerekli görmesinden (Ollman, 2011) hareketle; eski köleliğin hızla yerini yeni tarz köleliğe bırakması sürecinde iki unsurun çok kritik önem taşıdığı söylenebilir. Birincisi, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından dünya nüfusunun gösterdiği dramatik artıştır. 1945’de 2 milyar olan dünya nüfusunun 2018’de 7,6 milyar olduğu ileri sürülmektedir. Bu artış özellikle köleliğin hâlâ hüküm sürdüğü ülkelerde gerçekleşmiştir ve köleliğin kültürlerinin bir parçası olan yerlerde, nüfus patlaması potansiyel kölelerin arzını artırıcı ve fiyatlarını düşürücü etki yapmıştır. İkinci unsur,

¹ Dr., Kocaeli Üniversitesi, byucebalkan@gmail.com

² Boğaziçi Üniversitesi, yurtseveryagmur@gmail.com

olacaklar. Buradaki soru şudur: Bizden nerede ayrılacaklar? Dünyadaki en zeki insan-
dan milyonlarca kez zeki olan bir makinenin hâlâ bizim kölemiz olarak kaldığını, biz
ne istersek onu yaptığını hayal etmek güç. Onlar bizi küçümseyerek bizimle konuşabi-
lir, bizimle bizim sevdiğimiz oyunları oynayabilir ve bizi adeta evcil hayvanları olarak
tutabilirler.”

Sözün sonunu Harari'nin sorularıyla bitirmek uygun olacaktır (Harari, 2017):

-Organizmalar birer algoritmadan, yaşam da veri işlemeyen mi ibarettir?

-Zekâ mı daha değerlidir, yoksa bilinç mi?

-Bilinci olmayan ama yüksek zekâlı algoritmalar bizi bizden daha iyi bilecek du-
ruma geldiğinde toplum, siyaset ve gündelik hayat ne olacaktır, neye benzeyecektir?

Kaynakça

- Aksu, H. (2018). *Yapay Zekâya Giriş Semineri*. (08.03.2018 tarihinde <https://turkiye.ai/yapay-zekaya-giris-semineri/> adresinden ulaşılmıştır).
- Aydemir C., Genç, S. Y. (2011). Ortaçağın Sosyoekonomik Düzeni: Feodalizm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar, Cilt:10 Sayı:36, 226-241.
- Aydın, A.O. (2013). *Yapay Zekâ: Bütünleşik Bilişe Doğru*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Bales, K. (2002). *“Kullanılıp Atılanlar” Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*. İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Bloch, M. (1975). *Slavery and Sefdom in the Middle Ages*. Trans. William R. Beer, University of California Press.
- Bonnassie, P. (1991). *From Slavery to Feudalism in South-Western Europe*. Cambridge University Press.
- Copeland, J. (1993). *Artificial Intelligence, A Philosophical Introduction*. Massachusetts: Blackwell Inc.
- Çaycuma Belediyesi (2018). *Oxford Üniversitesi'ne göre, mevcut işlerin %47'si önümüzdeki 25 yılda ortadan kalkacak. Dünyanın Çevirisi*. (05.03.2018 tarihinde <http://blog.caycuma.bel.tr/2017/02/03/oxford-universitesine-gore-mevcut-islerin-gsi-onumuzdeki-25-yilda-ortadan-kalkacak/> adresinden ulaşılmıştır).
- Diñsoy, Z. (2018). Marx'da Yabancılaşma, Özgürlük ve İnsan Doğası. *Düşünbil Felsefe Dergisi*. Mart 2018, 22-25.
- Doğan, A. (2002). *Yapay Zekâ*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Dyer-Witthford, N. (2004). *Siber Marx. İleri Teknoloji Çağında Sınıf Mücadelesi*. Çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Ekinci, E. B. (2017). *Tarihimizde Kölelik*. (10.03.2018 tarihinde www.ekrembugraekinci.com adresinden ulaşılmıştır).
- Ennals, R. (2007). *From Slavery to Citizenship*. John Wiley and Sons Ltd.
- Görçün, Ö. F. (2017). *Dördüncü Endüstri Devrimi Endüstri 4.0*. 2. b., İstanbul: Beta Yayınları.
- Gözlü, A., Yılmazcan, D. (2017). Antik Yunan'da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği.
- Güler, M. A. (2015). Modern Kölelik ve Modern Köleliğin Görünümleri. *İş ve Hayat*.
- Günaydın, D. (2015). İnsana Yakışır İş: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *International Journal of Social Science*, 37, 123-148, Autumn.
- Harari, Y.N. (2017). *Homo Deus, Yaşamın Kısa Bir Tarihi*. Çev. Poyzan Nur Taneli, İstanbul: Kolektif Kitap.
- Keleş, N. (2018). *Yapay Zekâ Nedir?* (24.02.2018 tarihinde <http://www.yazsum.sakarya.edu.tr/index.php/d%C3%B6k%C3%BCman/49-yapay-zeka-nedir.html> adresinden ulaşılmıştır).
- Malay, H. (1990). *Çağlar Boyu Kölelik*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Marx, K., Engels, F. (2009). *Felsefe İncelemeleri*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. (2016). *Makina Üzerine Fragmanlar*. İstanbul: SUB Yayınları.
- Oğuz, H. (2001). *Küresel Kapitalizmin Tarihsel Sınırı ve İşçi Sınıfının Anatomisi*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Ollman, B. (2011). *Diyaletğin Dansı Marx'ın Yönteminde Adımlar*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Ören, K. Yüksel, H. (2012). Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. Cilt: 1, Yıl: 1, Sayı: 1.

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

- Özdoğan, O. (2017). *Endüstri 4.0*. İstanbul: Pusula Yayınları.
- Perry, M. (2002). *Marksizm ve Tarih*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rotman, Y. (2009). *Byzantine Slavery and the Mediterranean World*. Cambridge: Harvard University Press.
- Say, C. (2018). Teorisi, Pratiği ve Potansiyelleriyle Yapay Zekâ. *Bilim ve Gelecek*, 169, 10-24.
- Schwab, K. (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. Çev. Zülfü Dicleli. İstanbul: Optimist Kitap.
- Siegel, J. G., Shim L. K., Walker, J. P., Qureshi, A. A., O'Callaghan, S., Koku, P. (2003). *The Artificial Intelligence Handbook: Business Applications in Accounting, Banking, Finance, Management and Marketing*. Ohio: Thomson Learning.
- Thompson, E.P. (2015). İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu. 4. b., Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TRAI (2018). *Yapay Zekâ Alanında Başlıca 13 Akım*. (08.03.2018 tarihinde <https://turkiye.ai/yapay-zeka-alaninda-baslica-13-akim/> adresinden ulaşılmıştır).
- TRAI (2018). *Yaratıcı Zekâ. Sanat alanındaki son gelişmeler...* (05.03.2018 tarihinde <https://turkiye.ai/yaratıcı-zeka-sanat-alanındaki-son-gelismeler/> adresinden ulaşılmıştır).
- Türsen, D. (2017). *Bu mesleklerde çalışanlar dikkat! İşte yapay zekânın bitireceği meslekler*. (05.03.2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bu-mesleklerde-calisanlar-dikkat-iste-yapay-zekanin-bitirecegi-meslekler-40569487> adresinden ulaşılmıştır).
- Ülgen, P. (2013). *Ortaçağ Avrupasında Kölelik-Toplum ve Hukuk*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.